

Social ulighed og velfærdsstaten:

Forslag til supplerende læsning

Skrevet af: **Tobias Abel** | Offentliggjort: 01. april 2007

Anmeldelse af Niels Plougs: *Social ulighed, Columbus, 2006*

Økonom og forskningsleder ved Socialforskningsinstituttet, Niels Ploug, har skrevet en lærebog om et af samfundsvidenskabernes hovedspørgsmål "forskelle i adgang til samfundets ressourcer". Bogen er skrevet til de gymnasiale uddannelser og er bygget op i otte kapitler der behandler social ulighed i forhold til henholdsvis social eksklusion, økonomi, uddannelse, beskæftigelse, bolig og helbred. Afslutningsvis diskuteres social ulighed i kapitel otte i et komparativt perspektiv. Bogen indeholder desuden et appendiks, der giver en fin introduktion til hvordan man henter data fra Danmarks Statistiske Databank.

Bogens kapitel et, 'Hvad er social ulighed?', er en kort og god introduktion til en række af samfundsvidenskabernes hovedtænkere, som Max Weber, Durkheim, Karl Marx og Pierre Bourdieu. Selvom de rent økonomisk tænkere er udeladt, så giver kapitlet i al fald en ide om hvad deres læses på universiteternes sociologi og statskundskabsuddannelser.

Samtidig giver kapitlet som udgangspunkt et godt overblik over samfundsvidenskabernes forskellige tilgange til problemer og løsninger i forbindelse med social ulighed. Niels Ploug Skelner mellem økonomisk, sociologisk og politologisk analyse, og får pædagogisk forklaret hvordan de forskellige fagområder lægger vægt på forskellige elementer af den sociale ulighed.

Dette giver potentielt mulighed for at gå nærmere ind i en diskussion af de paradigmer som dominerer de forskellige fagområder. Her er det især interessant, at økonomifaget overvejende er domineret af neoklassisk økonomisk teori, af en neoklassisk diskurs. Bourdieu har beskrevet netop den neoklassiske diskurs som en *discours fort*, en stærk diskurs, som ikke blot er en diskurs blandt andre, men derimod den dominerende diskurs.¹ Neoklassisk teori har da også sin berettigelse i visse sammenhænge, men den løber også ofte ind i forklaringsproblemer, når den møder virkeligheden. Eksempler på sådanne "sorte huller" i teoriens forklaringskraft er blevet påpeget af en række økonomer, bl.a. Jesper Jespersen i februarudgaven af Kritisk Debat.

En sådan videnskabsteoretisk og diskursorienteret diskussion vil måske være for avanceret for en lærebog på gymnasieniveau. Men det vil uden tvivl være sundt for elever at vide, at der er mere på spil en simpel fakta, også når der bedrives "objektiv" forskning.

Forskel mellem lande

Inspiration til supplerende læsning finder man i bogens noget korte litteraturliste, som hovedsagligt indeholder danske udgivelser. Skulle man ønske at fokusere på andet end netop danske forhold, er man dog nødt til at lede lidt nærmere efter referencer. Man finder kun et enkelt link til europæisk datamateriale (fodnote 3 på side 35), og det er en skam, for det er især når der sammenlignes med andre lande at tendenserne i social ulighed for alvor bliver spændende.

I bogens indledning gøres der opmærksom på at bogen kan anvendes i tværfagligt samarbejde, og at man i samarbejde med faget engelsk kan sættes fokus på ulighed i engelsktalende lande. Dette er en rigtig god ide! De fleste engelsktalende lande er nemlig kendetegnet ved at have et såkaldt 'liberalt' velfærdssystem, og sammenligner man disse med den 'skandinaviske' velfærdsmodel i de nordiske lande - herunder Danmark - finder man meget interessante resultater.

Tal fra OECDs undersøgelse af indkomst og fattigdoms fra 2000 kan bruges til illustration.² Ser man på andelen af befolkningen i vestlige lande der befinder sig i lavindkomstgruppen (der af OECD defineres som andelen af befolkningen med indkomster under 50 pct. af medianindkomsten) finder man, at lande med de største lavindkomstgrupper er lande som USA, Storbritannien, Irland og Canada. I den modsatte ende af skalaen, med en relativt lille gruppe af fattige, finder man de skandinaviske velfærdsmodeller.

At det netop er velfærdsmodellerne og de deraf følgende forskellige velfærdsydelser, der er med til at skabe forskelle i forskellige landes fattigdomsniveauer fremgår af andre undersøgelser. Tal fra Eurostats årbog 2006-2007 viser, at risikoen for fattigdom er nogenlunde ens for Danmark, Finland, Sverige og Irland før sociale overførsler. Men efter at de sociale overførsler er foretaget ses en stor forskel på landenes fattigdomsniveauer. Danmark har således den sjette mindste fattigdomsrisiko, Finland den fjerde mindste og Sverige den tredje mindste. Irland, der har et udpræget liberalt velfærdssystem, placerer sig derimod på en lidet flatterende femogtyvendeplads med en risiko for fattigdom, der er højere end den man finder i relativt fattige lande som Portugal, Slovakiet og Grækenland.³

Personlig velfærd og frihed

Men fattigdom og social ulighed er ikke interessant i sig selv, men i kraft af de negative konsekvenser de har både for individ og samfund. At fattigdommen har konsekvens for befolkningens velfærd, og især de svagestes velfærd, er også dokumenteret i en række undersøgelser. I UNICEFs seneste rapport om børnevelfærd i rige lande rangerer de skandinaviske velfærdsmodeller Holland, Sverige, Danmark og Finland som de fire bedste. Samtidig tæller bundskraberne - de rige lande, som har den dårligste børnevelfærd - USA og Storbritannien.⁴ Velfærd for grupper som børn og socialt udsatte har således meget at gøre med hvordan landet har valgt at strukturere sit velfærdssystem.

Dertil kommer at social mobilitet også er mindre i lande som USA og England i forhold til resten af de europæiske lande, dvs. den sociale arv slår mere tydeligt igennem.⁵ Dette har fået den amerikanske samfundsforsker Jacob S. Hacker til at bemærke det ironiske i, at den amerikanske drøm om at avidrenge gennem hårdt arbejde bliver direkte, faktisk trives rigtigt dårligt i USA.⁶ Noget bedre går det i de nordiske lande med deres skandinaviske og mindre liberale velfærdsmodeller, selvom der også her er en klar tendens til, at den sociale arv slår igennem.⁷

Meget peger derfor på, at velfærdsstaten spiller en utrolig vigtig rolle for både mængden af fattige, individets velfærd og for friheden til social mobilitet. Det kan derfor ærgre, at netop velfærdsstaten ikke behandles mere direkte og mere udførligt af Niels Ploug. Velfærdsstaten nævnes dog i enkelte kapitler. På side 27 konstateres det, at der ikke er "let identificerbare grupper af økonomisk og socialt fattige. Derfor kan man være fristet til at sige, at den danske velfærdsstat og den danske velfærdspolitik er en succes." Men hvilke tal der ligger bag denne konklusion beskrives ikke nærmere. Det tætteste man kommer en egentlig diskussion af forskellige velfærdsmodellers karakteristika og kvaliteter er to sider i afsnittet 'Forklaring på forskelle i social ulighed mellem lande' (side 108-109). Her beskrives kort hvordan forskellene i social ulighed mellem rige lande kan forklares med den måde hvorpå den kapitalistiske markedsmode har udviklet sig i forskellige lande, det vil sige hvilken velfærdsmodel det enkelte land har valgt. Men hvad der nærmere skal forstå ved ordet velfærdsmodeller, hvordan de forskellige velfærdsmodeller fungerer etc. beskrives ikke nærmere.

Interessant nok ved Niels Ploug en helt del om velfærdsmodeller og velfærdspolitik. Ud over at have redigeret bogen 'Den danske velfærdsstats historie', har han skrevet en række artikler om netop velfærdsstatens funktion, udfordringer og fremtid. Det kan derfor undre så meget desto mere at han kun afser et par enkelte sider til at behandle en af de vigtigste forklaringer på forskelle i social

ulighed. Man kunne frygte at hans tilbageholdenhed skyldes, at den neoliberale diskurs' dominans er ved at brede sig fra økonomifaget til de andre samfundsvidenskaber, og at præsentation af resultater, der ikke stemmer overens med det neoliberale paradigme derfor holdes tilbage.

Man kan derfor kun håbe at bogen vil blive brugt på landets gymnasier, hvor den vil kunne give et godt udgangspunkt for at behandle et af samfundets grundlæggende problemstillinger: fordelingen og adgangen til samfundets ressourcer. Men samtidig er der behov for at bogen suppleres med mere uddybende materiale om velfærdsstatens centrale rolle for samfundets sociale ulighed. Opfordringen er hermed givet videre til undervisere på de gymnasiale uddannelser.

¹*L'essence du néolibéralism*. Pierre Bourdieu. Le Monde Diplomatique 1998.

²*Trends and Driving Factors in Income Distribution and Poverty in the OECD-Area*. OECD 2000.

³*Europe in Figures - Eurostat Yearbook 2006-2007*.

⁴*Child poverty in perspective: And overview of child well-being in rich countries*. UNICEF 2007.

⁵Se eksempelvis *Integrational Mobility in Europe and North America*. Jo Blanden, Paul Gregg & Stephen Machin. Centre for Economic Performance 2005.

⁶*The Great Risk Shift*. Jacob S. Hacker. Oxford University Press 2006.

⁷Se bl.a. Jørgen Elm Larsen, *Fattigdom og Social Eksklusion*. Socialforskningsinstituttet 2004.